

kızgınlığın yaklaşığını anlaşıldığı bütün olgularda kızgınlığın saptanması için sıkı kontrol önerilmesi, tohumlanmadan sonra 30-35. günlerde gebelik yoklamaları, gebe olmadığı saptanan hayvanlarda bir sonraki kızgınlık gününün belirlenmesi, gereken hayvanlara sağaltım uygulanması ve düzenli dölvrimi kayıtlarıyla mümkündür.

Dölvrimi kayıtları: Dölvrimi kayıtlarının değeri dölvrimi kontrol programının uygulanmasındaki yararından daha fazla olup, sütle ilgili işlemlerde yöneticiye çok yararlıdır. Kayıtlar, kaç hayvanın bir sonraki ay içinde venime katılacağı, hangi hayvanların kuruya çıkarılacağı, planlanan hafta ve aylarda hangi hayvanların tohumlanacağı gibi bilgileri göz önüne sererek biçimde düzenlenmelidir. Bu kayıtlar dölvrimi düşüklüğü nedeniyle sürüden çıkarılacak hayvanların seçilmesinde de yardımcı olmalıdır. Bu nedenle hem sürünün yöneticisine hem de programı uygulayan veteriner hekime faydalı olacak bir kayıt sistemi seçmek önemlidir. Kayıtlar gerekli tüm bilgileri içermelidir. Bunlar sırasıyla: Hayvanın tanımı, doğum tarihi, ana ve babası, kızgınlık gösterdiği tarihler, aşım yapılan günler ve kullanılan boğalar, genital organ yoklamaları, tarihleri ve bulgular, uygulanan sağaltımlar ve tarihleri, gebelik tanısının yapıldığı tarihler, buzağılama tarihleri, yavru cinsiyetleri, yavru atığı ve

gebellekle ilgili diğer patolojik durumların biçimlendiği tarihlerdir. Kayıtlara geçen bilgiler el altında ve kolay bulunur olmalıdır. Bu kolaylığı sağlamak için kayıtlar istenen bilginin çabuk ve tam olarak bulunabilmesi bakımından her hayvan için ayrı olmalıdır ve alfabetik ve sayısal olarak hazırlanmalıdır. Kayıtlar hayvanın yaşam ve dölvrimini ortaya koyacak biçimde hazırlanmalıdır. Bu ise yetiştirmeye yeni giren hayvanların dölvrimi ile ilgili kayıtlarının saklanması ile en iyi biçimde başarılı. Dölvrimi kayıtları ile sağlık ve verim kayıtlarının bir arada bulunması bilginin dağılması ve kayıtların işlevsel faydasının kaybolmasını önler.

Belirli aralıklarla yinelenen kontroller ve devamlı gözetim, sürü yönetimi ile kontrol yapan veteriner hekim arasındaki yakın çalışma etkili ve başarılı bir programın anahtarıdır.

EGE TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

P.K. 9 Menemen-35661 İZMİR
Telefon: (0232) 846 1331
Faks: (0232) 846 1107
Teleks: 832 1293 aarı-tr
© ETAE matbaası-1996

T.C. TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI EGE TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ÇİFTÇİ BROŞÜRÜ No: 59

SÜT SİĞİRLARI İÇİN DÖLVİRİMİ KONTROL PROGRAMLARI

Dr. Mehmet GÜNGÖR

Dölvrimini saptamada ölçü, boğaltır bir hayvandan yılda ortalama bir yavru alabilmektedir. Siğirlerde iki buzağılama arasındaki süreyi bu düzeye yaklaştırmadıkça istenilen başarı elde edilememiş demektir. O nedenle dölvrimi süt sağcılığının başta gelen konularından birini oluşturmaktadır. Yılda alınan bir yavru ve bunu izleyen 305 günlük bir süt verim dönemi ve onu da izleyen 6 ile 8 haftalık bir kuru dönemde çok rasyonel ve verimli bir biçimde bir süt yılı değerlendirilmiş olur. Bu amaca ulaşabilmek için bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi doğum yapan ineğin sağlıklı bir doğum sonu dönemi ve ikinci bir gebeliğe değin gerekli sağlıklı değişimleri geçirmesi gereğidir. Bu süreçteki herhangi bir

olumsuz gelişme dölvriminde sorunlara neden olacaktır. İneklere gebelik 282 gün dolayındadır. Sütverim dönemi doğumla birlikte başlayıp 305 gün sürer. Bunu 42-75 gün arası ortalama 60 günlük bir kuru dönem izler. İki doğum arası süre normalde 365 gündür (350 ile 390 gün arası). Doğumdan sonra ilk kızgınlığın görülmesi için geçen süre ortalama 21 gündür, 45 günden önce görülürse bu normal sınırlar içinde kabul edilmektedir. Doğumdan sonra ilk aşım 60 günden önce 50-60 gün arasında olmalıdır. Bu arada hayvan üç kızgınlık dönemi atlatmış olacaktır. Doğumdan sonra yeni bir gebeliğin oluşumu 90 günden önce olmalıdır. İlk aşımda sürüdeki gebelik oranı % 60 veya % 60' dan fazla olmalı ve gebelik başına tohumlama sayısı 1,6 veya en azından 2' den düşük olmalıdır. Bu sınırları aşan durumlar dölvrimi düşüklüğüne (infertiliteye) işaret edecektir. Bu durumda doğumla yeniden gebe kalma arasındaki süre 120 günden fazla ise, ilk aşımdaya gebelik oranı % 50' den azsa, yavru başına 2' den fazla tohumlama gerekiyorsa böyle bir sürüde dölvrimi sorunu vardır ve ekonomik kayıplar söz konusudur.

Dölvrimi düşüklüğüne neden olan başlıca sorunlar:

1. Aşım öncesi hiç kızgınlık göstermeme olgusu (Anöstrus)
2. Aşım sonu anöstrus

3. Gebe kalmama

4. Yavru atmalar, gebelikteki diğer bozukluklar

Aşım öncesi anöstrus: doğumdan sonra ineklerin yeniden tohumlanması için alışılmış zamandan sonra 30 gün içinde veya düvelerin tohumlanacağı yaşa gelmesinden sonraki zamanda kızgınlık göstermeyen hayvanları kapsar. Aşım sonu anöstrus, aşımın sonu kızgınlık göstermeyen ve bu nedenle gebe olarak düşünülen fakat yapılan gebelik yoklaması sonucu gebe olmadıkları saptanan hayvanları kapsar. Özellikle uzun aralıklarla veya hiç gebelik kontrolü yapılmayan sürülerde sürenin 42 günden fazla olması halinde iki kızgınlık dönemi kaybolmuş demektir. Hayvan belirli aralıklarla yapılan üç aşımın sonu gebe kalmıyorsa genel olarak " çeviriyor " (dönme yapıyor) tanısı konulur. Böylece her bir oğuda ortalama 63 gün kayıp görülür.

Aşım sonu anöstrus: En yaygın dölvrimi düşüklüğü sorunudur. Aynı zamanda verim süresinde en büyük kayba neden olur. Aşım öncesi anöstrus olgularında tohumlama kayıtlarına danışma alışkanlığı olan bilinçli hayvan sahibi kızgınlığın gecikmesiyle harekete geçer. Bununla beraber aşımış ineklerde kızgınlığın görülmemesi ise hayvan sahibi tarafından gebeliğin göstergesi olarak kabul edildiğinden tehlikeli bir durum olarak kabul edilmez. Daha önce aşım yaptırılıp ve

gebe kalmayan bu gibi hayvanların en erken devrede saptanması koruyucu program uygulayan veteriner hekimin en önemli sorumluluğudur. En iyisi, aşımın sonraki birinci kızgınlıktan önce gebe kalmayan hayvanların saptanmasıdır. Yumurtalıkların birinde tam gelişmiş bir sarı cisimciğin ve oldukça yumuşak bir rahimin bulunması hayvanın gebe kaldığının anlaşılmasına yardımcı olur. Diğer taraftan sarı cisimciğin olmaması yumurtalıklarda follikül veya ovulasyon yeri ile sert ve kasınmış veya ödematöz rahimin beraber bulunması ilerlemiş kızgınlık öncesi durumu, kızgınlığı veya yeni oluşmuş ovulasyonu düşündürür. Bu yöntem belirli aralıklarla yinelenen çalışmalarda veteriner hekim tarafından her gün veya bir gün arayla ziyaret edilen bütün sürülerde uygulanabilir. Gebelik yoklamaları, gebelik tanısı 30-35 günlüklerde yapılabildiği için tohumlanmadan sonra beklenen ikinci kızgınlıktan önce programa alınmalıdır. Bu süre içindeki yoklamalar sağaltımı gerektiren gebe olmayan hayvanların sağaltımına olanak verir. 45-60 günlerde yapılan gebelik yoklamaları verim süresinin üç hafta eksilmesine neden olabilir.

Aşım sonrası anöstrus olgularının önlenmesi: Tohumlanmış hayvanların aşımın ortalama 20-22 gün sonra yoklaması, yoklama bulguları sonunda bir